

Beoordeling alternatief plan ANWB-terrein op cultuurhistorische aspecten

Inleiding

Vanuit het comité Herbouw ANWB Clingendael (HAC) is een alternatief plan ingediend voor nieuwbouw op het ANWB-terrein. Het voorliggende, door de raad vastgestelde plan is eerder op cultuurhistorische merites beoordeeld en is zelfs mede tot stand gekomen op basis van de eerdere onderzoeken. Daarom is het opportuun bevonden ook het alternatieve plan vanuit de cultuurhistorische discipline nader in ogenschouw te nemen.

Cultuurhistorisch onderzoek

Uit de eerdere cultuurhistorische en stedenbouwkundige onderzoeken komt een beeld naar voren van een complex, waarbinnen schijf, rotonde, parkeerplaats en groenaanleg, alsmede enkele kleinere onderdelen, waaronder de entree, oorspronkelijk een samenhangend geheel vormden.¹ Al deze onderdelen maken ook in de omschrijving van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed deel uit van het monument. Het complex is als zodanig ingepast in zijn omgeving binnen de Landgoederenzone van het beschermde dorpsgezicht van Wassenaar. Het is een enclave, maar wel een open enclave, de schijf bewust aan de rand gepositioneerd, in een axiale aanleg, met de rotonde als landmark. Het beeld is *open*, een wig vanuit de dun bebouwde Landgoederenzone, die doordringt in het veel meer *stedelijke* beschermde stadsgezicht van 's Gravenhage – Benoordenhout.

Geconstateerd is dat door de diverse aanpassingen in de afgelopen decennia ruis in het beeld is ontstaan. Vanuit de cultuurhistorie is daarom aangedrongen bij nieuwe ontwikkelingen de oorspronkelijke kwaliteiten meer recht te doen. Dat uitgangspunt heeft geresulteerd in de voorliggende constellatie van gebouwen, binnen het terrein en gerelateerd aan de oorspronkelijke, ruimere omgeving. Ook het nieuwe beeld is open, de bebouwing geclusterd met vrije zichtlijnen van en naar de monumentale complexonderdelen.

Plan Residentie Parkzicht

Door de toegevoegde, niet passende, forse kantoorgebouwen te slopen en te vervangen door de voorgestelde volumes, ontstaat meer afstand tot de schijf, meer lucht tussen het monument en de nieuwbouw en een meer passend decor. Met name de sloop van het volume aan de Van Alkemadeweg heeft een zeer positief effect op de beleving van de schijf en van de rotonde. De rotonde, die aan de buitenzijde sterk is aangetast, wordt op hoog niveau gerestaureerd. De tuinaanleg is dusdanig verstoord, mede door de latere, minder geslaagde uitbreidingen van de parkeerplaats, dat gekozen is wel het groen terug te brengen

¹ M&DM (2016), BGSV (2018), BAAC (2019), BRO/CUIJPERS ADVIES (2021).

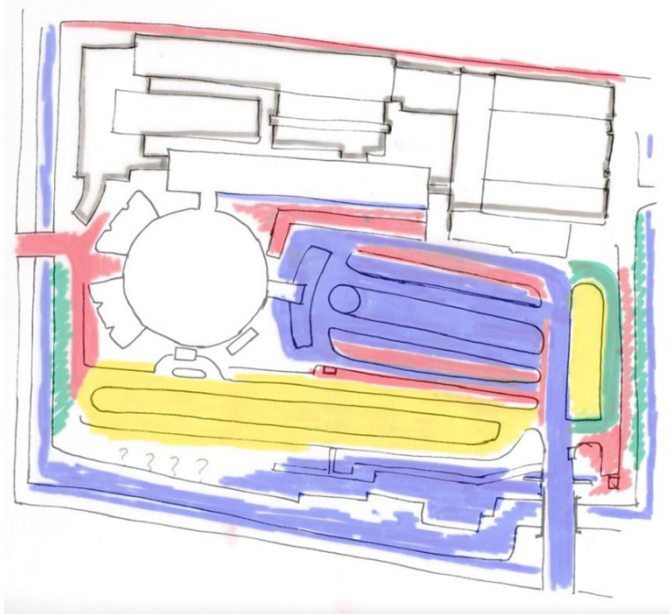
(en te vergroten), maar in een eigentijdse vormgeving. En *last but not least*, ook de oorspronkelijke parkeerplaats wordt in ere hersteld en ontdaan van de latere toevoegingen.

NB: het complex is aangewezen als rijksmonument als toonbeeld van de wederopbouw, een *monument van mobiliteit en infrastructuur*. De parkeerplaats is daarmee de meest monumentale parkeerplaats van Nederland. Het beeld dat in de wederopbouwperiode is gecreëerd en dat wordt gekoesterd en hersteld is dat vanuit het perspectief van de automobilist, de vakantieganger en dagjesmens. Deze automobilist wordt als het ware ontvangen op de parkeerplaats, met op de achtergrond het decor van schijf en rotonde. Dit beeld is zichtbaar zodra de bezoeker de eveneens monumentale toegangspoort passeert.

Het wekt daarom de bevreemding dat HAC stelt het behoud van karakter van monument en omgeving te willen nastreven, terwijl het alternatieve plan het tegenovergestelde effect sorteert. De parkeerplaats wordt in het alternatieve plan deels bebouwd en als open ruimte opgegeven. De ANWB-parkeerplaats wordt heringericht: 'openbare ruimte-kwaliteitsimpuls'. Daarbij wordt ook de groenzone die in de oorspronkelijke opzet vanaf de Wassenaarseweg en vanaf de woonwijk fraaie zichtlijnen op de monumentale bebouwing bood, dichtgezet met een groot woongebouw. Door aan de randen te bouwen verdwijnt het beeld van een open ontvangstruimte (parkeren) met op de achtergrond de te bezoeken gebouwen.

Plan HAC

Dat alternatieve plan is gebaseerd op de misvatting dat een laag gewaardeerde *tuinaanleg* – zoals ingetekend in het rapport van BAAC (p.120) - een geschikte *bouwlocatie* is. Echter, het enige wat uit de waardering van BAAC geconcludeerd kan worden is dat de geel gekleurde aanleg (indifferent) vervangen kan worden door een *andere* inrichting van de openbare ruimte of tuinaanleg van een hogere kwaliteit. Daarbij valt te denken aan een restauratie of reconstructie, maar ook aan een eigentijdse aanleg (zie hierboven). Het is evident niet de bedoeling de open ruimte op te geven voor een woningbouwlocatie omdat de kwaliteit van de open ruimte is aangetast. Het alternatieve plan miskent de systematiek van de Waarderingskaart.



Tekening uit het rapport van BAAC. NB: paragraaf 10.3.4 van het rapport, waar de tekening onder valt, is een waardestelling van de tuinaanleg, niet van het ensemble. Geel indifferent, groen positief, blauw hoge monumentwaarde.

Het contrast tussen de open ruimte en de monumentale bebouwing verdwijnt en ook de relatie met de omgeving wordt diametraal op zijn kop gezet. Van een open enclave binnen de Landgoederenzone, met een landmark in de punt wordt het een gesloten woonwijk, in aansluiting op het andere beschermde stadsgezicht van Benoordenhout. Het onderscheid tussen de twee unieke beschermde stads- en dorpsgezichten verwaterd.

De wig van de Landgoederenzone wordt als het ware opgeslokt door het stedelijk weefsel van Den Haag en verliest zijn relatie met de omgeving. De keuze om compact te bouwen was een bewuste, om het monument in volle glorie, in alle openheid tot zijn recht te laten komen. Over de relatie van het terrein, met name de schijf en de parkeerplaats met de Landgoederenzone is uitvoerig gebrainstormd. Van belang werd gevonden dat de open ruimte van de parkeerplaats ook echt open zou blijven.

De enclave onderhoudt een relatie met de Landgoederenzone en wordt begrensd door eeuwenoude structuren, als samenhangend geheel te herleiden tot die Landgoederenzone, maar ook tot het veenweidelandschap. Historische structuren, die daaraan herinneren worden gerespecteerd. Zo wordt het structurerend element van de kaarsrechte poldersloot langs de Van Alkemadelaan behouden. In het alternatieve plan transformeert deze historische structuurdrager in een wezensvreemde landschappelijke slingerende aanleg, hier geheel misplaatst.

Samenvattend

Samenvattend, in het alternatieve plan komt het monument letterlijk op de achtergrond en wordt het ensemble in het hart aangetast. Door de open ruimte te bebouwen raakt het ensemble op zichzelf en in relatie tot de bredere omgeving verstoord. Structuurdragers binnen het ensemble en de bredere omgeving worden ontkend en verliezen aan zeggingskracht en betekenis. De beide beschermde stads- en dorpsgezichten, naast elkaar gelegen zijn nu nog duidelijk onderscheiden als behorend tot verschillende ruimtelijke

systemen. Het alternatieve plan laat de beide gezichten in elkaar overvloeien, waardoor de unieke kwaliteiten van de beide beschermde gezichten in kwaliteit achteruitgaan.